

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดำเนินการวิจัยตามรูปแบบวิจัยแบบกลุ่มทดลองกลุ่มเดียว มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (One Group Pre-test Pos-test Design) มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

- 1) เพื่อหาค่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนและหลังเรียน
- 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมะนะศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สูตรการหาค่า E.I. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการทดสอบค่า t (Paired Sample t – test) วิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้ศึกษาได้สรุปผลการศึกษาตามลำดับดังนี้

1. สรุป
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

5.1.1 ค่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเท่ากับ 0.8015 แสดงว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน จากการเรียนโดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติเพิ่มขึ้นจากคะแนนการทดสอบก่อนเรียน 0.8015 คิดเป็นร้อยละ 80.15

5.1.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.1.3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.59$, S.D. = 0.49) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับ ได้แก่ นักเรียนตั้งใจที่สามารถตีตีพิณเพลงต่าง ๆ ได้ ($\bar{x} = 4.85$, S.D. = 0.37) นักเรียนสนุกกับการตีตีพิณในห้องเรียนดนตรี ($\bar{x} = 4.80$, S.D. = 0.41) และนักเรียนชอบเรียนดนตรีเพราะได้เล่นเครื่องดนตรีทุกครั้ง ($\bar{x} = 4.75$, S.D. = 0.44) ตามลำดับ

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ค่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเท่ากับ 0.8015 แสดงว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน จากการเรียนโดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติเพิ่มขึ้นจากคะแนนการทดสอบก่อนเรียน 0.8015 คิดเป็นร้อยละ 80.15 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ผ่านการตรวจสอบพิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องของสาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ การวัดและประเมินผลจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรและการสอน ด้านเนื้อหา และด้านการวัดผลและประเมินผล และได้แก้ไขข้อบกพร่องตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนที่จะนำมาใช้จริง ทำให้ได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสม อีกทั้งการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ ผู้เรียนได้ประสบการณ์ในการลงมือปฏิบัติจริงทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะอย่างแท้จริง ดังที่ แฮร์โรว์ (Harrow, 1972, pp. 96-99, อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2553, น. 245-246) กล่าวไว้ว่า การลงมือปฏิบัติตามคำสั่งนี้ แม้ผู้เรียนจะยังไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ แต่อย่างน้อยผู้เรียนก็ได้ประสบการณ์ในการลงมือทำ และค้นพบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และการปรับการกระทำให้ถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อิดา แวนประชา

(2547, น. 74 – 75) ได้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้าน (โหวต) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ผลการวิจัย พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้าน (โหวต) มีประสิทธิภาพ สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนด ดัชนีประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียน เท่ากับ 0.8060 งานวิจัยของ อภิเชษฐ์ คณะนาม (2558, น. 95-96) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยใช้แบบฝึกทักษะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ดนตรี) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.L) การเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยใช้แบบฝึกทักษะกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ดนตรี) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กับ 0.7439 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมพร พิลาวัน (2553, น. 106-107) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรี เรื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน (พิณ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (พิณ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าเท่ากับ 0.7413 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้ศึกษาค้นคว้าได้พัฒนาขึ้นแล้ว นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียน คิดเป็นร้อยละ 74.13 และผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน (พิณ) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระ ดนตรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีผลการจัดการเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมด้านทักษะกระบวนการ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจสามารถฝึกปฏิบัติการตีพิณได้ดีมาก

5.2.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสิ่งสำคัญของการเรียนดนตรีพื้นบ้าน คือ การพัฒนาทักษะปฏิบัติ ซึ่งซิมป์สัน (Simpson, 1972, อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2553, น. 244-245) กล่าวว่า ทักษะปฏิบัตินี้สามารถพัฒนาได้ด้วยการฝึกฝน หากได้รับการฝึกฝนที่ดีแล้ว จะเกิดความถูกต้อง ความคล่องแคล่ว ความเชี่ยวชาญชำนาญ และความคงทน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สาธิตและให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อยแต่ละส่วนให้ผู้เรียนสังเกตและทำตามทีละส่วนอย่างช้า ๆ หากติดขัดจุดใด ผู้วิจัยจะให้คำชี้แนะ และช่วยแก้ไขจนผู้เรียนทำได้ เมื่อได้แล้วจึงเริ่มสาธิตทักษะย่อยส่วนต่อไปให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงทักษะย่อย ๆ เป็นทักษะที่สมบูรณ์ เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติแต่ละส่วนได้แล้ว จึงให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย ๆ ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ และฝึกปฏิบัติหลาย ๆ ครั้งทำให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติทักษะที่สมบูรณ์ได้อย่างชำนาญ ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของคนอื่น ๆ ที่ใช้การสอนโดยกระบวนการปฏิบัติแบบต่าง ๆ อาทิเช่น งานวิจัยของ สุขุม เทียนสุข (2548, น. 76-78) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้การเป่าขลุ่ยไทยตามแนวทฤษฎีการสอนของคาร์ล ออร์ฟ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านผาเวียงอำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้ ด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการเป่าขลุ่ย และความพึงพอใจของนักเรียน

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการเรียนชลุ่ยไทย โดยใช้วิธีการสอนเป่าชลุ่ยไทย ตามแนวทฤษฎีการสอนของคาร์ล ออร์ฟ (Carl Orff) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนการเป่าชลุ่ยไทย โดยใช้วิธีการสอนตามแนวทฤษฎีการสอนของคาร์ล ออร์ฟ มีด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชลุ่ยไทย ระหว่างก่อนการเรียนและหลังเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 13.12 คะแนน ซึ่งสูงกว่าก่อนเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ย 8.15 คะแนน และนักเรียนที่เรียนการเป่าชลุ่ยไทย โดยใช้วิธีการสอนตามแนวทฤษฎีการสอนของคาร์ล ออร์ฟ ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 69 คะแนน ซึ่งสูงกว่าก่อนเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ย 9.05 คะแนน งานวิจัยของสุรรัตนา ศรีรัตนพร (2549, น. 73 – 74) ได้ศึกษาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้จากการจัดประสบการณ์ดนตรีตามหลักของคาร์ล ออร์ฟ ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อศึกษาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้จากการจัดประสบการณ์กิจกรรมดนตรีตามหลักการของคาร์ล ออร์ฟ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้ มีระดับสติปัญญาระหว่าง 50 – 70 อายุ 7 – 12 ปี และไม่มีคามพิการซ้ำซ้อน ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนบางบัว (เพ่งตั้งตรงจิตรวิทยาคาร) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้ ก่อนการจัดประสบการณ์อยู่ในระดับปานกลาง หลังจัดประสบการณ์อยู่ในระดับดี ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้ หลังได้รับการจัดประสบการณ์มีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉรา ชำนาญวงษ์ (2553, น. 80-81) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (พื้นฐานการตีโปงลาง) แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน สารการเรียนรู้ศิลปะ (ดนตรี) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการจัดการเรียนรู้ ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (พื้นฐานการตีโปงลาง) แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

5.2.3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับ ได้แก่ นักเรียนตั้งใจที่สามารถตีตีพิณเพลงต่าง ๆ ได้ ($\bar{x} = 4.85$, S.D. = 0.37) นักเรียนสนุกกับการตีตีพิณในห้องเรียนดนตรี ($\bar{x} = 4.80$, S.D. = 0.41) และนักเรียนชอบเรียนดนตรีเพราะได้เล่นเครื่องดนตรีทุกครั้ง ($\bar{x} = 4.75$, S.D. = 0.44) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการทำจริงและประสบการณ์ตรงทำให้เรียนรู้และจดจำสิ่งที่เรียนได้ดี ผู้เรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน ผู้สอนมีเวลาที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ รวมทั้งผู้เรียนสามารถศึกษาจากใบความรู้ได้ด้วย

ตนเองได้ (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2553, น. 130) อีกทั้งนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติไปพร้อม ๆ กับร้องเพลง การเล่นดนตรี ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน และความพึงพอใจสอดคล้องกับงานวิจัยของตุงซา สมใจดี (2553, น. 15) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างชุดการสอนดนตรีไทยภาคปฏิบัติ “ซอด้วงและซออู้” เพลงแป๊ะสามชั้น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดท่าตันกวาง มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและศึกษาประสิทธิภาพ ของชุดการสอนดนตรีไทยภาคปฏิบัติ “ซอด้วงและซออู้” เพลงแป๊ะสามชั้น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กรณีศึกษาโรงเรียนวัดท่าตันกวาง ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีเจตคติต่อการใช้ชุดการสอนอยู่ในระดับดีมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของอัมพร พิลาวัน (2553, น. 106-107) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรี เรื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน (พิณ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการเรื่อง ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (พิณ) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อยู่ในระดับมากที่สุด และผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ เรื่อง ดนตรีพื้นบ้าน (พิณ) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระ ดนตรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีผลการจัดการเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมด้านทักษะกระบวนการ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจสามารถฝึกปฏิบัติการตีพิณได้ดีมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิเชษฐ์ คณะนาม (2558, น. 95-96) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยใช้แบบฝึกทักษะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ดนตรี) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ดนตรี) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

5.3.1.1 ก่อนการจัดการเรียนรู้ครูผู้สอนควรจัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ และวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม

5.3.1.2 ขณะที่นักเรียนฝึกปฏิบัติครูผู้สอนควรช่วยเหลือ และให้คำแนะนำนักเรียนอย่างใกล้ชิด ดูแลให้ปฏิบัติได้ตามวัตถุประสงค์

3.5.1.3 ครูผู้สอนควรให้กำลังใจและให้การเสริมแรงอย่างสม่ำเสมอ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ ในวิชาดนตรีระดับชั้นอื่น

5.3.2.2 ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดนตรีที่บ้านโดยใช้สื่ออื่น ๆ ร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติ

5.3.2.3 ควรมีการศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคกระบวนการปฏิบัติกับตัวแปรอื่น ๆ เช่น ความคงทนในการเรียนรู้ ทักษะการเล่นดนตรีที่บ้าน เป็นต้น